

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 316.422

*Проф. В.С. Загорський, д-р екон. наук –
Переяслав-Хмельницький ун-т; доц. Є.М. Боришук,
канд. фіз.-мат. наук – Львівська КА*

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ОСВІТИ ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано особливості екологічної освіти як важливого елементу освіти для стійкого розвитку. Обґрунтовано необхідність законодавчо підтвердженої системи екологічної освіти.

Ключові слова: освіта, екологічна освіта, стійкий розвиток.

*Prof. V.S. Zagors'ky – Pereyaslav-Khmel'nyc'ky un-ty;
assist. prof. Ye.M. Borschuk – L'viv commercial academy*

Ecological education as a factor of education for steady development

The analysis of features ecological education is executed as important element of education for sustainable development. Necessity of the legislatively confirmed system of ecological education are grounded.

Keywords: education, ecological education, steady development.

Освіта і наука впродовж усього розвитку людської цивілізації істотно змінювали якість людського життя й саму людину на шляху досягнення гармонії природної, суспільної і духовної людської сутності. Створюючи свою теорію ноосфери, В.І. Вернадський вважав, що наука і наукове мислення є найважливішою фундаментальною умовою процесу формування цієї сфери. Він зазначав, що колективне людське мислення фактично стає наймогутнішою геологічною силою сучасного світу, з якою необхідно рахуватися [1]. Ідея ноосфери тісно переплітається з концепцією стійкого розвитку, яка нині розглядається як безальтернативний шлях подальшого розвитку цивілізації.

Перехід до стійкого розвитку передбачає фундаментальні зміни у світогляді, пріоритетах, цінностях, етичних нормах, якими керуються окрема людина і цивілізація загалом. У теперішній час відбувається інтенсивний пошук нової моделі освіти, яка повинна відповідати вимогам стратегії стійкого розвитку. На Саміті тисячоліття Генеральний секретар ООН у своїй доповіді "Ми, народи" підкреслив, що початок нового тисячоліття надає народам світу унікальну можливість для роздумів над своєю загальною долею в мить, коли вони взаємозв'язані так, як ніколи раніше. Він визначив головні завдання освіти для стійкого розвитку:

- одним з ключових елементів стійкого розвитку є освіта на всіх його рівнях. Освіта населення з питань стійкого майбутнього передбачає включення в навчальні програми не тільки того, що стосується захисту навколишнього середовища, але і всього того, що може сприяти збалансованості економічних цілей, соціальних потреб і т.п. Освіта повинна мати міждисциплінарний характер і охоплювати поняття й аналітичні інструменти з низки дисциплін;

- одна з причин того, що прогрес у сфері освіти з питань стійкого розвитку практично відсутній, полягає в тому, що на всіх його рівнях на ці цілі виділяється недостатній обсяг фінансових ресурсів;
- підготовка викладачів – одне з найпріоритетніших завдань, оскільки саме вони можуть виступити в ролі ініціаторів змін у підтримку стійкого розвитку.

Освіта для стійкого розвитку (ОСР) відіграє важливу роль в розвитку нашої цивілізації як необхідна складова всіх рівнів освіти в більшості країн світу. Важливим компонентом ОСР є екологічна освіта. Між освітою для стійкого розвитку і екологічною освітою спільним є те, що у вони спрямовані на вирішення екологічних проблем як сучасності, так і майбутнього. Але знаку рівності між ними не можна ставити, оскільки освіта для стійкого розвитку охоплює значно більше проблем розвитку людської цивілізації. Метою ОСР є допомога особі отримати такі знання і уміння, сформувати таку систему цінностей, які дадуть змогу їй приймати індивідуальні і колективні рішення локального і глобального характеру, для поліпшення якості життя людської спільноти без загрози для майбутнього планети.

Один з організаторів і перший президент Римського клубу А. Печчеї зазначав, що іншого виходу у пошуках вирішення глобальних проблем, як зміна людських якостей, тобто, зміна цінностей, мети і норм людського існування, немає. Ця проблема є не менш складною, ніж проблеми розвитку матеріального виробництва. Історія свідчить, що формування нової свідомості і нового світогляду набагато складніше завдання, ніж будь-яка технічна проблема. Якщо ми хочемо змінити світ, спочатку необхідно змінити людину, систему її якостей і цінностей [5].

У процесі екологічної освіти відбувається формування екологічної культури і пошук шляхів вирішення екологічних проблем. Вона формує на науковій основі активну громадянську екологічну свідомість. Саме екоосвіта, що спирається на національну культуру, формує основу духовності і моральності людини. Освічена людина може дати адекватну оцінку ситуації, оцінити наслідки, проаналізувати варіанти виходу з несприятливої ситуації і запропонувати свою точку зору. Духовно-етична людина спроможна відректися від задоволення прагматичних матеріальних потреб, проявити громадянську мужність, звільнитись від диктату споживання.

Основна мета екологічної освіти – формування системи екологічних знань (наукових, нормативних, практичних), екологічного мислення й екологічно обґрунтованої поведінки. Визначаючи мету екологічної освіти, варто виходити з того, що кінцевим результатом екологічної освіти є формування людини нового типу з новим екологічним мисленням, здатної усвідомлювати наслідки своїх дій стосовно навколишнього середовища, і такої, що вміє жити у гармонії з природою [2, 3, 6].

До основних принципів і напрямів екологічного виховання в галузі збереження навколишнього середовища належать:

- розглядати навколишнє середовище в усій його повноті як єдину природно-соціальну систему;
- визнання неперервності ековиховання: повинно розпочинатися у дошкільному віці і продовжуватися на всіх стадіях формальної і неформальної освіти;

- визнання міждисциплінарності, що включає спеціальний екологічний зміст у кожний навчальний предмет, забезпечуючи можливість формування цілісної збалансованої перспективи;
- акцентування на головних проблемах навколишнього середовища з урахуванням місцевих, національних, регіональних і міжнародних точок зору, щоб отримати знання про умови навколишнього середовища в інших географічних регіонах;
- зосередження на поточних і прогнозованих змінах стану навколишнього середовища;
- роз'яснення значення та необхідності місцевого, національного і міжнародного співробітництва з метою запобігання і вирішення проблем довкілля;
- надання особливого значення проблемам навколишнього середовища;
- формування критичного мислення і набуття навичок вирішення проблем, що з'являються.

Екологічна освіта – це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування високого рівня екологічної свідомості, що у систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування. Специфіка такого виду освіти полягає в тому, що вона повинна базуватися на принципі "випереджаючого відображення" – у свідомості людини має відбуватися постійна оцінка можливих наслідків втручання у природу, як безпосередніх, так і майбутніх. Вона покликана сприяти усвідомленню причин можливих екологічних змін, визначенню шляхів їх попередження. Філософія виживання людства спонукає будувати освітній процес з урахуванням загрози для довкілля [3].

Основна мета екологічної освіти у плані забезпечення цілей стійкого розвитку є усвідомлення економічної, політичної й екологічної взаємозалежності сучасного світу, в якому ухвалені рішення і дії окремо взятих країн, можуть призвести до негативних екологічних глобальних наслідків. У цьому відношенні вона повинна допомогти розвинути відчуття відповідальності і солідарності між країнами і регіонами як основу для майбутнього міжнародного світового порядку, який би гарантував збереження навколишнього середовища [4].

Як важливий компонент загальноосвітнього процесу, екологічна освіта сприяє становленню нової освітньої парадигми, що стверджує принцип гуманізму – визнання пріоритету соціальних і природних чинників людського буття перед виробничо-техногенними. При цьому сприйняття і розуміння світу спираються на розвинену етику, а духовні потреби домінують над матеріальними, що можливо тільки за умови прийняття кожною особою ідеї самовдосконалення як єдиного способу досягнення мети.

Для цього необхідно дотримуватись двох правил. *По-перше*, матеріальні, соціальні, духовні потреби кожного члена суспільства повинні бути пов'язані з природними можливостями розвитку даного суспільного виробництва. *По-друге*, система виробничих відносин суспільства повинна забезпечити можливість не тільки надійного перспективного прогнозування задоволення потреб кожного члена даного суспільства, але і його особистого впливу на цей прогноз, що можливе при відповідному рівні екологічної освіти.

Екологічна освіта сприяє засвоєнню громадянами ключових принципів взаємодії соціуму з середовищем, системного мислення, навичок колек-

тивної взаємодії у повсякденній діяльності. Вона виступає пріоритетом державної політики і важливим засобом адаптації суспільства до швидких змін середовища.

Зі загально-філософських позицій екологічна освіта повинна відповідати таким вимогам [7]:

- формувати навички для аналізу стану навколишнього природного середовища на міждисциплінарному рівні;
- поєднувати планетарні характеристики біосфери з локальними (місцевими, регіональними, державними);
- бути неперервним процесом, спрямованим на майбутнє;
- вміло поєднувати наукові та практичні аспекти, які сприяють формуванню активної громадянської позиції.

У процесі формування екологічного знання одним із найскладніших етапів є усвідомлення соціально-економічної суті відносин суспільства до природи. У цьому плані надзвичайно важливо зрозуміти, що немає двох окремих систем – соціальної (антропогенної) і природної. Існує єдина взаємопов'язана і взаємозалежна система, що вимагає оптимізації функціонування всіх її підсистем. Нерозумно розглядати розвиток окремих підсистем без врахування впливу інших підсистем. Великою помилкою є визнання пріоритету забезпечення тієї чи іншої підсистеми і, передусім, ставити інтереси людини поза законами природи.

У третьому тисячолітті екологічна освіта повинна стати необхідною складовою гармонійного екологобезпечного розвитку. Вона буде найбільш ефективною тільки тоді, коли буде здійснюватися впродовж всього життя людини. Створення такої системи екологічної освіти повинно бути законодавчо визнано конституційною нормою як основа державної екологічної політики.

Література

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Наука, 1989. – 263 с.
2. Гардашук Т.В. Кконцептуальні параметри екологізму. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2005. – 200 с.
3. Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій. – К.: Тан-дем, 2000. – 158 с.
4. Основи стійкого розвитку/ За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Г. Мельника. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2005. – 654 с.
5. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
6. Траверсо А.Б. Размышления о философском образовании в области окружающей среды. – М.: Наука, 1979. – 146 с.

УДК 378:331.102.344

Викладач Л.Б. Сіверська – Львівський інститут
банківської справи Університету банківської справи НБУ

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ І РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Розглянуто питання джерел фінансування інтелектуального капіталу. Досліджуємо роль освіти у формуванні і розвитку інтелектуального капіталу. Наводиться авторська система чинників конкурентоспроможності української менеджмент-освіти.

Ключові слова: освіта, інтелектуальний капітал, людський розвиток.